

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' september 2003, 23e jaargang nr. 3

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' september 2003, 23e jaargang nr. 3

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4081575. www.grueles.nl

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86 A, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4081662.

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door € 11 over te maken op Rabobank Gronsveld, rek.nr. 11.75.15.000 of Postbank 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers € 3,50.

Bij de voorpagina

± 1970: "oonder aon 't Getske".

Titelpagina: "oonder aon 't Getske" 33 jaar later.

Voorwoord redactie

2003 wordt zo langzamerhand een buitengewoon interessant jaar. Niet alleen staat de rode planeet Mars slechts 55 000 000 km van ons vandaan (wat de kortste afstand tot de aarde is; komt pas weer voor over ongeveer 250 jaar; moet u vannacht maar eens buiten kijken), maar ook de warmste zomer ooit (1947), werd slechts op 0,1 graad na gemist. Wie weet wat dit jaar nog meer voor ons in petto heeft.

Grueles in ieder geval na deze, nóg een aflevering, boordevol informatie, foto's en tekeningen; het kan niet op. Precies twintig jaar geleden schreef ik in mijn eerste voorwoord dat Grueles een levende en bloeiende stichting is. In dat opzicht is er nog steeds niets veranderd.

Ich sjriéf mich neet

meh

De Knôp (niet te verwarren met De Knoüp)

Geel Raike

De langen Hos

Harie van de Weerdt

De Boëterpot

Hubert Spauwen

(burgemeester)

De Piering

Jacques Wolfs

Overigens nog steeds geen spoor van Sjtik de Bôbbel.

Het zou best wel eens een mooie "septemberkêrmes" kunnen worden.

Alias Piet van Caldenborgh

Het bezoek van het kerkelijk zangkoor Sint-Martinus aan Gutenzell.

Toen Hans Veit graaf van Toerring Jettenbach tijdens zijn bezoek aan Gronsveld in juni 2002 de hoogmis in de Sint-Martinuskerk van Gronsveld bijwoonde, toonde hij zich diep onder de indruk van de prestaties van het kerkelijk zangkoor Sint-Martinus: 'Ein toller Chor'. Eigenlijk is op dat moment het idee geboren van een concertreis naar het dorpje Gutenzell, gelegen in Baden-Württemberg, vlak bij de grens met Beieren, ongeveer 30 kilometer ten zuiden van Ulm. Er bestond ook een goede aanleiding voor een dergelijk initiatief.

De 'secularisatie' van 1803. Gutenzell als schadevergoeding voor Gronsveld.

In de jaren 2002 en 2003 werd overal in Duitsland herdacht dat 200 jaar geleden de zogenaamde 'secularisatie' (opheffing van geestelijke staten) de staatkundige verhoudingen in het toenmalige Duitse Rijk fundamenteel veranderde. Zoals hierna nog aan de orde komt, speelden ook Gronsveld en Gutenzell een (bescheiden) rol in de gebeurtenissen van die tijd. Staatkundig gezien was dat Rijk een lappendeken van onafhankelijke hertogdommen, graafschappen en rijkssteden. Daartussen lagen tal van gebieden onder het bestuur van een bisschop, abt of abdis. De omvang van deze geestelijke vorstendommen varieerde van groot (Keulen, Mainz, Trier) tot zeer klein, zoals het territorium van de onafhankelijke rijksabdij Gutenzell. Het centrale gezag in het Rijk, belichaamd in de keizer en de rijksdag, was zwak. Het echte gewicht in de schaal werd gelegd door enkele grote staten, zoals Pruisen, Hannover, Württemberg, Beieren en Oostenrijk, en invloedrijke steden als Hamburg en Neurenberg. De laatste tien jaar van de achttiende eeuw stonden in het teken van de 'export' van de in 1789 uitgebroken Franse Revolutie. Tussen 1795 en

1798 werden de Zuidelijke Nederlanden en het westelijk Rijnland bij Frankrijk ingelijfd. Abdijen en kloosters werden opgeheven en hun goederen genationaliseerd. De bestaande staatkundige grenzen verdwenen. Ook het voormalige graafschap Gronsveld, toebehorend aan de Beierse graaf August Joseph van Toerring Jettenbach, onderging dit lot in 1795. Door de inlijving van het westelijk Rijnland door Frankrijk, werd een hervorming van de interne verhoudingen binnen het Duitse Rijk onontkoombaar. En hoewel het Franse leger vooreerst halt maakte bij de Rijn, deed de invloed van de revolutie zich wel gelden in de rest van het Duitse Rijk. Het slachtoffer daarvan werden, op enkele na, de vrije rijkssteden, die hun zelfstandigheid verloren zagen gaan, alsmede geestelijke vorstendommen die werden 'geseculariseerd', letterlijk 'werelds gemaakt'. De Rijksdag besloot in 1802 door middel van de zogenaamde Reichsdeputationshauptschluss van Regensburg het Duitse Rijk opnieuw te verkavelen. Het waren met name de grote staten, zoals Pruisen en Beieren, die daaruit voordeel trokken en zich de beste gebieden toeëigden. Daarnaast ontving de Duitse adel, die op de westelijke Rijnsoever bezittingen aan Frankrijk had verloren, bij wijze van schadevergoeding ook gebieden van de geestelijke vorstendommen. Aldus kreeg graaf August Joseph van Toerring het nonnenklooster Gutenzell toegewezen als compensatie voor het verlies, enkele jaren eerder, van het graafschap Gronsveld. Overigens was hij niet de enige Duitse graaf met bezittingen in het Maasgebied die in deze herverkaveling meedeelde. Zo ontving Jan Gobert d'Aspremont Lynden de abdij Baintd bij Ravensburg voor het verlies van het graafschap Rekem en Maximiliaan Hendrik van Plettenberg kreeg als compensatie voor het graafschap Wittem enkele dorpen in Westfalen toegewezen.

De secularisatie van 1802/1803 kan als een ingrijpende gebeurtenis in de Duitse geschiedenis worden beschouwd. Zeker geldt dat voor Zuid-Duitsland, waar het verdwijnen van zeer veel kleine geestelijke vorstendommen grote maatschappelijke gevolgen had. Echt blij was graaf Toerring aanvankelijk niet met de hem toebedeelde abdij Gutenzell. Joseph August van Toerring, die zijn in 1802 overleden vader August Joseph was opgevolgd, schreef aan de laatste abdis van Gutenzell: 'Ik heb na vele jaren waarlijk trouwe onderdanen in Gronsveld verloren.' Daarvoor in de plaats kreeg hij een weliswaar groot, maar praktisch gezien nauwelijks bruikbaar klooster. In 1864 werd dit afgebroken, op de pastorie en het nog bestaande zogenaamde 'Gästehaus' na. Thans zijn daarin kantoren en logeervertrekken voor de grafelijke familie

ondergebracht. De prachtige barokke kloosterkerk werd, een geluk bij een ongeluk, aan de parochie overgedragen, want een dergelijk gebouw kost alleen maar geld en brengt niets op. De rest van het kloosterbezit bestond uit een aantal boerderijen en landerijen en enkele duizenden hectaren bos. Maar de eerste tientallen jaren zou de winst uit deze bezittingen vooral moeten worden besteed aan aflossing van de torenhoge schulden die de abdij in de achttiende eeuw had gemaakt en de betaling van de pensioenen aan de voormalige nonnen. De laatste religieuze stierf pas in 1851.

Gutzell was Joseph August toegewezen als zelfstandig graafschap, met in principe dezelfde rechten als aan Gronsvelt verbonden waren. Op 9 maart 1803 gaf de graaf opdracht aan zijn 'Rath und vormaligen Administrator der Grafschaft Gronsvelt, Herrn Wolfgang Zollner' om

Majoor Jan Hayen bij de plaquette ter herinnering aan Wolfgang Zollner.

Gutzell in bezit te nemen. Een mooier voorbeeld van historische continuïteit is nauwelijks te vinden. Zollner was immers de laatste grafelijk commissaris van Gronsvelt geweest en na de inlijving van Gronsvelt bij Frankrijk vertrokken naar München, waar hij werkzaam bleef voor zijn meester. In dezelfde tijd dat hij in Beieren verbleef, paste zijn echtgenote Agnes Petermans (weduwe Lebens uit haar eerste huwelijk), op hun bezittingen in Gronsvelt. Was ook zij naar Beieren vertrokken, dan hadden de Franse autoriteiten haar als "émigrée" beschouwd en hun niet geringe bezittingen geconfisqueerd.

Juist deze Zollner nu nam Gutzell in bezit. Het liep overigens slecht met hem af. Slechts enkele weken na zijn aankomst in Gutzell werd hij 's morgens dood in bed aangetroffen. De doodsoorzaak was niet helemaal duidelijk, maar men vermoedde dat hij zich in een bui van zwaar-moedigheid van het leven had beroofd.

Het zelfstandige graafschap Gutzell bleek geen lang bestaan beschoren. Ingevolge de zogenaamde Rheinbundakte van 1806 werd de soevereiniteit van het staatje toegewezen aan de machtige buurman, de koning van Württemberg. Zijn overige bezittingen ter plaatse mocht graaf Joseph August behouden en nog altijd bezitten de Toerrings in de omgeving van Gutzell uitgestrekte bosgebieden. Een blijvend gevolg van het bezit van de soevereiniteit over Gutzell werd de 'Ebenbürtigkeit' van de familie Toerring: als voormalige soevereinen van Gronsvelt en daarna Gutzell werd zij wat betreft rang en stand gelijk geacht aan de Europese vorstenhuizen. Zo raakte de familie Toerring in de 19^e en 20^e eeuw verwant aan de koningshuizen van onder andere Beieren, België en Griekenland.

De reis naar Gutzell.

Helemaal uitgeslagen leek het ongeveer 65 personen tellende gezelschap niet, dat zich op 11 juli 2003 rond zes uur 's morgens verzamelde bij de bushalte aan de kerk van Gronsvelt. Dat was ook niet nodig want een bekwaam chauffeursechtpaar zou in een dubbeldeks bus de leden van het koor met aanhang en enkele minder zoetgevooidse belangstellenden zoals ondergetekende, over de Duitse autowegen naar Gutzell vervoeren.

Vele weken van organisatie en repetitie waren daaraan voorafgegaan. En er waren heel wat 'Telefonate', e-mails en brieven gewisseld tussen Gronsvelt en Gutzell om een goed programma in elkaar te zetten en

iedereen onder dak te krijgen. De deelnemers werden ondergebracht in het plaatselijk hotel van Gutenzell, in een hotel in het naburige stadje Ochsenhausen en bij particulieren.

Na een voorspoedig verlopen reis arriveerde de bus om drie uur 's middags in Gutenzell. Het gezelschap werd bij hotel Klosterhof, waar de 'Sekt' reeds klaarstond, verwelkomd door Hans Veit Graf Toerring, burgemeester Merkle van Gutenzell-Hürbel en pastoor Willburger. Burgemeester Hans Schmidt van Eijsden, die op eigen gelegenheid naar Gutenzell was gereisd, benadrukte in zijn dankwoord dat deze ontmoeting, gebaseerd op de historische band tussen Gronsveld en Gutenzell via het Huis Toerring, perfect paste in de gedachte van de Europese eenheid. Na het aanbieden van geschenken was het tijd om de koffers uit te pakken. De avond werd verder met de leden van het Gutenzeller kerkkoor doorgebracht in de plaatselijke Festhalle, waar leden van de vrijwillige brandweer voor een degelijk avondmaal hadden gezorgd.

Op zaterdagmorgen bezocht een gemengd gezelschap van Gutenzellers en Gronsveldenaren de tentoonstelling 'Alte Klöster-Neue Herren' in de voormalige abdij Schüssenried. Deze indrukwekkende expositie (catalogus in drie delen, samen zeven kilo) was gewijd aan de geschiedenis van de secularisatie in Baden-Württemberg. Enkele objecten hadden ook betrekking op Gronsveld zoals het portret van graaf Joseph August en het bevelschrift voor Zollner om Gutenzell voor de graaf in bezit te nemen. Bijzonder was ook dat juist op dezelfde datum in Schüssenried een 'dag voor religieuzen' was georganiseerd. Met tientallen bussen werden zusters, paters en broeders van de meest uiteenlopende orden en congregaties aangevoerd, allen in habijt. Zo gezien leek het kloosterleven zich 200 jaar na de secularisatie goed te hebben hersteld.

Teruggekeerd in Gutenzell werd het gezelschap nog eens gesterkt met Kaffee und Kuchen. Terwijl de leden van het Gronsvelder kerkkoor oefenden voor het concert van die avond, vertrok een klein gezelschap onder leiding van Janine Maeraith te voet naar een idyllisch in het bos gelegen begraafplaats buiten het dorp. Deze jonge historica die werkt aan een proefschrift over de geschiedenis van de abdij Gutenzell, wist dat in de barokke kerkhofkapel een gedenkplaat was aangebracht ter nagedachtenis aan Wolfgang Zollner. En inderdaad stonden we korte tijd later oog in oog met het monument dat herinnerde aan de man die in zijn veelbewogen leven eens onderkoning was geweest van Gronsveld en uiteindelijk hier zijn laatste rustplaats had gevonden.

Om 18.00 uur begon in een goed bezette kerk een concert van het Sint-

Martinuskoor. Onder leiding van dirigent Paul Voncken werden werken uitgevoerd uit de tijd van de renaissance tot en met de twintigste eeuw. Organist Jef Streuken luisterde het geheel op met orgelcomposities van Nederlandse componisten.

Na afloop bracht de Musikverein Gutenzell in het park voor de kerk een muzikale hulde aan de Nederlandse gasten. Vervolgens nodigde graaf Toerring iedereen uit voor een gezellig samenzijn - een 'Hockete' volgens het plaatselijk dialect - in het park. Onder welluidende klanken van de Musikverein laafden de aanwezigen zich op deze zomerse avond aan het door de graaf beschikbaar gestelde Toerring-bier. Leden van het plaatselijk mannenkoor en de Frauenbund zorgden ervoor dat ook de inwendige mens niets tekort kwam.

De verbroedering was compleet toen de Gronsveldenaren op de klanken van de muziek begonnen te 'reije' en de Gutenzellers zich aansloten. Hoewel menigeen het misschien had gewild, mochten de zangers het feest niet tot in de kleine uurtjes voortzetten, want de volgende morgen moest het koor 'goed gestemd' zijn voor de plechtige hoogmis. Pastoor

Willburger, gekleed in een kostbaar 18^e eeuwse kazuifel afkomstig uit de voormalige abdij, had gezorgd voor het indrukwekkend aantal van veertig misdienaars. Een stralende zon verlichtte feestelijk de barokke abdijskerk met zijn vele engeltjes en heiligen met wapperende gewaden. Terwijl het koor virtuoos de Missa Brevis in D-Dur van Wolfgang Amadeus Mozart uitvoerde, waande men zich even in de hemel.

Aan het slot van de dienst bedankte burgemeester Merkle allen die hadden bijgedragen aan het succes van deze dagen. Hij overhandigde burgemeester Schmidt een olieverfschilderij, voorstellende de kerk van Gutenzell en het grafelijk 'Gästehaus'. Vervolgens ontving Lenie Bernards, voorzitter van het koor, ter herinnering aan deze reis uit handen van pastoor Willburger het boek 'Lust auf Barock - Himmel begegnet Erde in Oberschwaben'.

Inmiddels was het middag en wederom stonden in de Festsalle de tafels gedekt. Ditmaal waren het leden van de Sportverein, die een uitstekende maaltijd voor 160 personen verzorgden. Aan het slot nam graaf Hans Veit het woord. Hij toonde zich uiterst voldaan over het welslagen van de eerste ontmoeting tussen inwoners van twee voormalige graafschappen, die door de historie van het Huis Toerring met elkaar verbonden zijn. Het was volgens de graaf wel zeker dat deze ontmoeting tussen Gronsveld en Gutenzell in de nabije toekomst een vervolg zou krijgen. Hij refereerde daarbij ook aan de woorden over de Europese eenheid die burgemeester Schmidt bij de aankomst in Gutenzell had gesproken. Tenslotte dankte de graaf allen zeer hartelijk die aan het succes van deze drie dagen een bijdrage hadden geleverd. In het bijzonder gold die dank pastoor Willburger voor het vele werk dat hij had verzet. Maar de pastoor vond toch dat hij het laatste woord moest hebben en hij prees niet alleen de prettige samenwerking met de graaf, maar ook de buitengewoon 'royale' gastvrijheid van het Huis Toerring. Niemand kon zeggen dat hij of zij Gutenzell hongerig of dorstig had moeten verlaten.

Daarna was het de hoogste tijd om terug te keren naar de Heimat. Uitgewuifd door een groot gezelschap begonnen we aan een terugreis die even voorspoedig als de heenreis zou verlopen. Nadat we een gezamenlijk avondeten in de omgeving van Koblenz hadden genoten, stopte de bus in Gronsveld vijf over twaalf middernacht.

Jacques van Rensch

Van aal en nog get

Leven in De Broûwery!

Binnenkort is er leven in De Broûwery aan de Rijksweg 89A in Gronsveld. Wil Reintjens en Jacques Vriens hebben, onder auspiciën van Grueles, het initiatief genomen om hier maandelijks een optreden te laten plaats vinden.

Op vrijdag 17 oktober komt, om te beginnen, Ernst Jansz (voormalig Doe Maar) naar Gronsveld voor een exclusief optreden met zijn bijzondere liedjes.

In de daarop volgende maanden volgen de bekende theatergroepen Facet uit Geleen en Mergel uit Maastricht.

Ook de Brabantse zanger Gerard van Maasakkers en de Limburgse schrijver Ton van Reen komen naar de Broûwery.

Rond kerstmis vertelt en speelt rasverteller Cor Bastiaans het verhaal van "t iëste wônjer van 't kiendje Jezus" en worden er oude kerstliederen gespeeld en gezongen door Margriet Moonen en Jacqueline Jacobs.

In de kerstvakantie is er een speciale kindervoorstelling.

De theatergroep SAS brengt oude mijnwerkersliederen, en het seizoen wordt in mei afgesloten met een Gronsveldse 'clute' (klucht).

Meer informatie volgt binnenkort via de plaatselijke en regionale pers en staat nu al op www.grueles.nl.

Jacques Vriens

Museumstukken van Grueles in een expositie van het Industrion.

“Zuivel en stroop: van boerderij naar fabriek” is de titel van een expositie die van 31 oktober tot en met 26 november 2003 te zien is in het Industrion in Kerkrade. In het kader van het Jaar van de Boerderij (2003) staan in deze tijdelijke tentoonstelling twee takken van voedingsmiddelenindustrie centraal die hun oorsprong op de boerderij hebben. Van oudsher bereide de Limburgse boer -of beter gezegd: de boerin- van de melk die de koe gaf, een kleine partij boter. Die diende vooral voor eigen gebruik. Wat overschoot verkocht men op de markt van wat grotere plaatsen als Gulpen of Valkenburg.

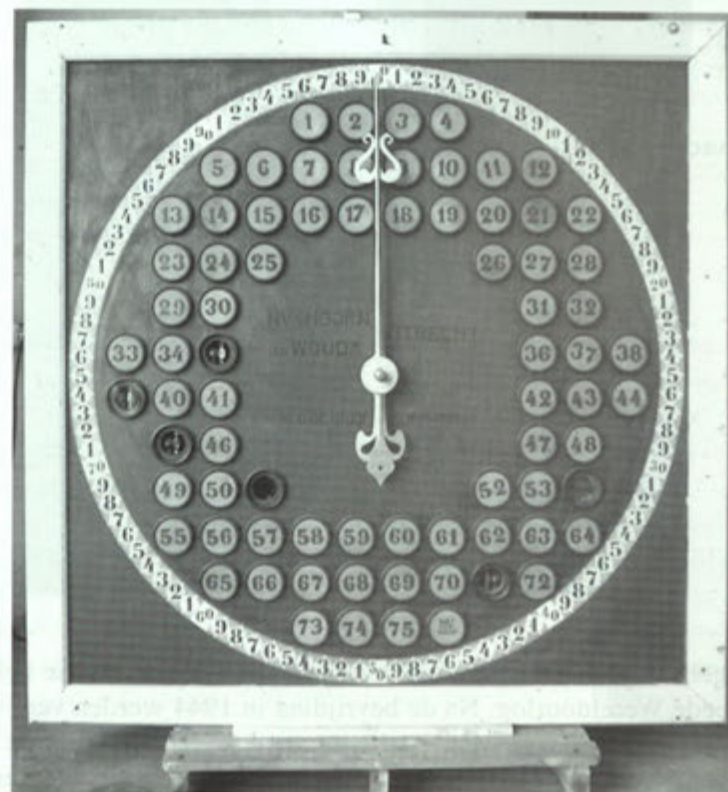
In fruitstreken, zoals het zuiden van de provincie, was ook het stoken van stroop uit appels en peren een gebruik dat sinds mensenheugenis in de maanden van de fruitoogst op de boerderij plaatsvond. Naast het drogen en wekken van het fruit, het bereiden van appelcider en de fabricage van appelazijn, was het stoken van stroop een methode om het bederfelijke fruit een winter lang goed te houden.

Met het ontstaan van grotere stedelijke centra in het begin van de twintigste eeuw, namen grotere en zelfstandige productiepunten langzaam maar zeker de boterbereiding en het stroopstoken over. Overal in Limburg ontstonden fabrieken die dankzij de inzet van moderne machines een veel grotere productie konden bereiken dan de boterbereidende boerin in de stal bij haar boerderij of de ambachtelijke stroopstoker in zijn kleine “sjroepes”.

Anno 2003 vinden zowel de zuivel- als de stroopfabricage plaats in volledig geautomatiseerde bedrijven. Door schaalvergroting zijn van de tientallen Limburgse stroopfabriekjes uit de eerste decennia van de twintigste eeuw nog twee bedrijven over: Canisius in Schinnen en Frumarco in Beesel. Waar vóór de Eerste Wereldoorlog vrijwel elk Limburgs dorp zijn coöperatieve zuivelfabriekje had, telt de provincie momenteel zegge en schrijve één zuivelbedrijf: een ultramoderne kaasfabriek van Campina in Born.

Voor de overgang van de zuivel- en stroopbereiding van de boerderij naar de eerste fabriekjes komt in de vorm van een aantal bijzondere voorwerpen in de tentoonstelling aan de orde. Heemkundevereniging Grueles stelde daarvoor verschillende unieke objecten uit haar museumcollectie in tijdelijke bruikleen aan het Industrion ter beschikking. Zo zijn er een handcentrifuge, waarmee melk machinaal ontroomd kan worden, en een boterkneedmachine twee karakteristieke apparaten uit de beginperiode van de fabrieksmatige boterbereiding tentoongesteld.

Van belang bij het ontstaan van stroopfabrieken was de opkomst van het veilingwezen, waar de stroopfabrikanten terecht konden voor tweedekeus fruit. Grueles bleek in de collectie een appelsorteermachine te bezitten en niet te vergeten de veilingklok van de Coöperatieve Gronsveldse fruitveiling. Momenteel wordt de klok door technici van het Industrion gerestaureerd en ze zal als een van de topstukken in de tentoonstelling werkend en wel te bewonderen zijn.

De veilingklok.

Bij de tentoonstelling organiseert het Industrion een aantal evenementen. Zo vindt er op zondag 16 november vanaf 13.00 uur in de aula van het museum een tweetal lezingen plaats over de geschiedenis van het stroopstoken en de historie van de zuivelbereiding in Limburg, met aansluitend een rondleiding door de expositie.

Verder staat een excursie naar de stroopfabriek Canisius in Schinnen op het programma. Voor de datum van dit arrangement en voor verdere activiteiten rond de tentoonstelling verwijzen we naar de website van het Industrion: www.industrion.nl.

Serge Langeweg

Industrion; Museum voor Industrie en Samenleving

Museumplein 2

6461 MA Kerkrade

Openingstijden museum: di t/m zo 10.00 – 17.00 uur; maandag gesloten.

Wat maog 't zién?

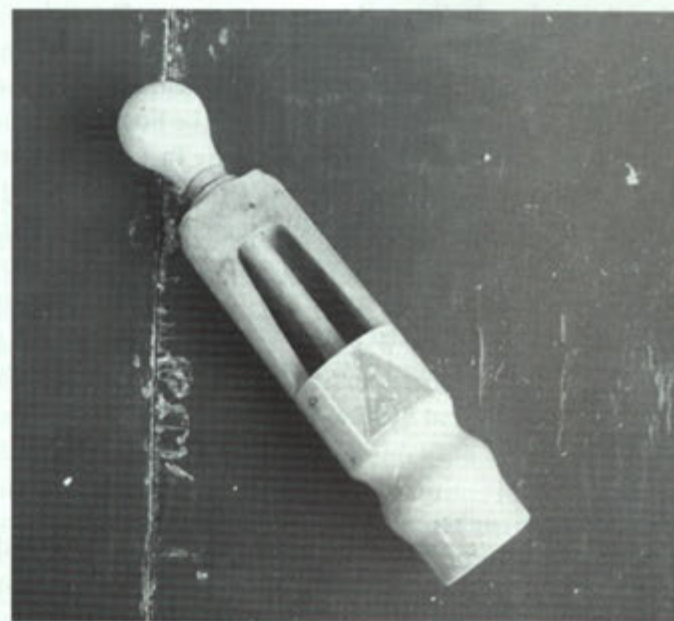
Het afgebeelde voorwerp uit het vorige nummer is een Duitse helm uit de Tweede Wereldoorlog. Na de bevrijding in 1944 werden veel van zulke helmen gevonden. Mensen die interesse hadden in militaire attributen gaven zo'n helm een plaats in hun verzameling. Maar anderen gaven het nutteloos geworden voorwerp een gebruiksfunctie. Door er een

ijzeren handvat aan te lassen kon de helm gebruikt worden om buitenwe's (hûiskes) leeg te scheppen. Dit geeft aan hoe men kort na de oorlog over de Duitsers dacht.

De enige juiste reactie kwam van Pierre Frambach uit Rijckholt. Hij krijgt van onze sectie een attentie.

We hebben weer een nieuw te raden voorwerp. Reacties naar Rijksweg 57, 6247 AB Gronsveld. (tel. 4085117)

John van de Weerd

Inventarisatie van broedende roofvogels in het Savelsbos.

Vroeg in het voorjaar werden de Vereniging tot Natuurbehoud Cadier en Keer en de Stichting Grueles Sectie Natuur door Jo Erkens benaderd met het verzoek om gedurende het broedseizoen 2003 alle in het Savelsbos broedende roofvogels te lokaliseren, het verloop van het broedproces te volgen en vervolgens de resultaten te rapporteren. Jo Erkens, bekend van de vele natuurdocumentaires van Erkens en Nijsten, is een autoriteit op het gebied van roofvogels in het algemeen en van de buizerd en de havik in het bijzonder. De inventarisatie is nodig om vergelijkingen te kunnen maken met overige soortgelijke bossen in Zuid-Limburg, met de laatst uitgevoerde inventarisatie in 1990 en met de ontwikkelingen van de populaties elders in Nederland. Uiteraard worden alle gegevens ter beschikking gesteld aan Staatsbosbeheer. Dit laatste is overigens een van de eisen uit de algemene voorwaarden voor onderzoek of inventarisatie van Staatsbosbeheer. Er werd al snel besloten op het verzoek in te gaan. Hoe we verder te werk moesten gaan werd ons door Jo Erkens tijdens een gezamenlijke bijeenkomst te Cadier en Keer uitvoerig uit de doeken gedaan.

Inventarisatiemethode.

Het resultaat van inventariseren staat of valt met de volledigheid van het veldwerk. Problemen met het vaststellen van het aantal territoria zijn vaak terug te voeren op onvolledig veldwerk. Om telgegevens vergelijkbaar te maken is standaardisatie van het veldwerk nodig. Deze standaardisatie is door SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland) en het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) in een handleiding samengevat. In de handleiding staan onder andere hoeveel bezoeken voor elke soort vereist zijn en de verdeling van de bezoeken in de tijd van het jaar (zie tabel 1.).

Tabel 1.

Aanduiding van de beste inventarisatieperiode in het seizoen en op de dag.

TIJD VAN HET JAAR								TIJD VAN DE DAG					
Inventarisatieperiode								Z	:	zon op			
+	:	beste periode						O	:	ochtend			
=	:	geschikte periode						M	:	middag			
0	:	ongeschikte periode						A	:	avond			
								N	:	nacht			

Soort	maand								Z	O	M	A	N
	J	F	M	A	M	J	J	A					
Wespendief	0	0	0	=	=+	+	+	=+	=	+	+	=	0
Havik	0	=	+	+	+	+	=	0	+	+	+	=	0
Sperwer	0	0	=	=+	+	+	+	0	=	=	=	=	0
Buizerd	0	=	=+	+	+	+	+	0	+	+	+	+	0
Torenvalk	0	0	=	+	+	+	=+	+	+	+	=	=	0

Ook zijn er criteria opgesteld die gehanteerd moeten worden bij de interpretatie van de verzamelde gegevens. Het is immers vaak niet mogelijk om een broedgeval door middel van een nestvondst met vliegvlugge jongen te ontdekken. Zelfs bij roofvogels is dat laatste een moeilijke opgave, zo is ons duidelijk gebleken. Om vervolgens toch tot een betrouwbaar en vergelijkbaar overzicht te komen zijn de opgestelde criteria onmisbaar, zoals het aantal geldige bezoeken en het vereiste aantal geldige waarnemingen, de datumgrenzen en de afstand tussen twee waarnemingen.

Geldige waarnemingen (zie tabel 2.) zijn onder andere territorium-indicerende waarnemingen zoals baltsgedrag, het verjagen van indringers en het roepen of alarmeren, maar ook nestindicerende waarnemingen zoals het verzamelen van en vliegen met nestmateriaal, de aanwezigheid bij een geschikt nest en uiteraard een nestvondst met broedende oudervogel of zelfs met jongen. Waarnemingen van in hun broedbiotoop aanwezige volwassen vogels tijdens de inventarisatieperiode worden ook verzameld, mits we de indruk hebben dat de vogel enige binding met de waarnemingsplaats heeft. Dus geen overtrekkend individu. Ook de waarnemingen van paren en individuen vindt u in tabel 2.

Is er geen 100% zekerheid verkregen over een broedgeval, maar voldoen de waarnemingen wel aan de criteria, dan is er sprake van een territorium met een mogelijk broedgeval.

Om ons het veldwerk wat te vergemakkelijken zijn we op advies van Jo Erkens al vanaf het eerste contact begonnen met het inventariseren van oude roofvogelnesten. Het is namelijk bekend dat roofvogels vaak jaren achter elkaar gebruik maken van hetzelfde nest. Vroeg in maart zijn de bomen nog kaal en zijn de toch wel imposante roofvogelnesten gemakkelijk te vinden.

Tabel 2.

Geldige waarnemingen:

Hoeveel geldige
waarnemingen vereist?

nestvondsten en nestindicerend
territoriumindicerend —
paren —
individuen —

G = in gehele periode
DG = tussen datumgrenzen

Soort	▼				G	DG	Datumgrenzen
Wespendief	x	x	x	x	3	1	15 jun-10 aug
Havik	x	x	x	x	3	2	1 apr-30 jun
Sperwer	x	x	x	x	3	2	10 apr-15 jul
Buizerd	x	x	x	x	3	2	20 apr-10 jul
Torenvalk	x	x	x	x	3	2	10 apr-10 jul

De gevonden nesten worden op een kaart ingetekend zodat ze later in het seizoen gemakkelijk terug te vinden zijn. We hebben gemerkt dat je met het intekenen secuur te werk moet gaan, want later in het seizoen, wanneer alle bomen en struiken weer volop in het blad zitten, blijkt het toch een hele klus te zijn om de ingetekende nesten terug te vinden. Vanaf 4 maart werd er 5 ochtenden op uit getrokken om het gehele Savelsbos op oude nesten te controleren. Tijdens de instructiebijeenkomst met Jo Erkens en onze vrienden uit Cadier en Keer werden afspraken gemaakt over wie welk gebied zou inventariseren. De Vereniging tot Natuurbehoud Cadier en Keer nam het gebied ten noorden van de Dorreweg (Daorwëg) voor haar rekening. De Sectie Natuur ontfermde zich over het Savelsbos ten zuiden van de Dorreweg en het Eijsderbos

Nest van een buizerd.

tot aan de Heerkuil. Achteraf zijn wij zeer gelukkig met deze verdeling. In eerste instantie vonden we het jammer dat een markant gebied als de Riesenbergh buiten ons inventarisatiegebied viel, maar al snel bleek dat het totaal dan toch veel te groot zou zijn geweest. Want als iets tijdens de inventarisatie gebleken is dan is het wel dat het Savelsbos groot is, erg groot. Behalve een goede terreinkennis is het uiteraard van belang dat veel bekend is over het gedrag van de verschillende soorten roofvogels. Veel is ons al bekend, maar met behulp van de ervaring van Erkens wordt het veldwerk eenvoudiger en meer gericht op resultaat. Een voorbeeld: "Hoe kun je vroeg in het voorjaar vaststellen of een nest bewoond is?" Nesten van roofvogels zitten vaak erg hoog in de boom en je bent dus niet in staat om in of op het nest te kijken. En om urenlang op de uitkijk te gaan staan, dat schiet niet op. Erkens gaf ons de tip om met een afgebroken tak eenmaal tegen de boomstam te kloppen. Is het nest bewoond, dan vliegt de broedende vogel direct op. Wel moet je vervolgens meteen bij de broedboom weggaan om de vogel de kans te geven snel naar het nest terug te keren. In de praktijk hebben we deze truc meerdere malen toegepast. Bijkomend voordeel is dat je meteen ziet of

er bijvoorbeeld een buizerd of een zwarte kraai op het nest zit. Via Jo Erkens kregen we van Staatsbosbeheer toestemming om ook buiten wegen en paden de inventarisatie uit te voeren.

Aantal uren veldwerk.

De langgerekte vorm van het bos, de hoogteverschillen en de dichte begroeiing maakten intensieve en fijnmazige tochten noodzakelijk. Om structuur in de inventarisatie aan te brengen hebben we het totale gebied verdeeld in zes blokken.

Blok 1 : Dorreweg / Bronckweg

Blok 2 : Orenberg / Hondbergergrub

Blok 3 : Trichterberg / Savelsweg

Blok 4 : Savelsweg / Vuursteenmijn

Blok 5 : Vuursteenmijn / Camping de Bosrand

Blok 6 : Camping de Bosrand / Kalleberg

Blok 1 en 2 heeft de Vereniging tot Natuurbehoud Cadier en Keer voor haar rekening genomen en blijven in dit verhaal verder onbesproken. Gedurende de inventarisatieperiode hebben wij aan de blokken 3 tot en met 6 in totaal 34 bezoeken afgelegd, waarvan 26 binnen de gestelde datumgrenzen (Zie tabel 2.). Elk bezoek nam gemiddeld 2,5 uur in beslag. Tellen we de voorbereiding en de benodigde tijd voor het verwerken van de gegevens mee, dan komen we al gauw tot een totaal van 100 tot 110 uur.

Resultaten.

Blok 3 : Trichterberg / Savelsweg

Er werd slechts één keer een havik waargenomen. Ook de waarnemingen van zijn kleinere neef, de sperwer, waren spaarzaam in dit blok. In totaal werden er 3 sperwers waargenomen waarvan slechts 1 binnen de datumgrenzen. Op 10 augustus zagen we dat een oudervogel in de vlucht voedsel aanbood aan een jong, bedelend, exemplaar. Hiermee is het zeer aannemelijk dat er van een geslaagd broedgeval sprake is waarbij niet bekend is hoeveel jongen zijn uitgevlogen. De buizerd was beter vertegenwoordigd. Er werden 4 territoria vastgesteld waarbij uiteindelijk sprake was van 2 territoria met mogelijk broedende vogels en 1 zeker broedgeval met twee uitgevlogen jongen. Op 10 augustus werden beide jongen nog steeds in de directe omgeving van het nest aangetroffen.

Helaas zorgde dit blok ook voor enige tragiek. Op 22 april vonden we dicht bij een nestboom een dode buizerd. Na die datum werd er in dat deel van het bos nog nauwelijks een buizerd gezien. De dode buizerd is voor nader onderzoek door Erkens meegenomen.

Blok 4 : Savelsweg / Vuursteenmijn

De enige waarneming van een wespndief werd in dit blok gedaan, en ook nog op een zeer ongebruikelijk moment. Op bronkzondag, tijdens de sacramentsprocessie, werd de wespndief gesignaleerd. Het is een soort die bijzonder moeilijk te inventariseren is. Wel is 100% zeker dat de wespndief in 2000 en 2001 in het Savelsbos gebroed heeft. Eén waarneming is echter te weinig om er een mogelijk broedgeval van te maken. De havik was wel succesvol. Vroeg in het voorjaar werd het mogelijke nest ontdekt en in de buurt was herhaaldelijk het kenmerkende "kekken" te horen. Later in het seizoen bleek het nest inderdaad bezet en zijn er uiteindelijk 4 jonge haviken uitgevlogen. Het succes van de havik had wel zijn weerslag op het aantal sperwers en buizerds in dit blok. De sperwer werd slechts 1 keer binnen de datumgrenzen gezien. Van de buizerd hadden we 10 waarnemingen waarvan 1 binnen de datumgrenzen. Het is bekend dat de havik ook jaagt op sperwers en uit eigen waarneming weten we dat ook jonge buizerds op het menu van de havik staan. Het is dus niet vreemd dat deze soorten het territorium van de havik uit lijfsbehoud mijden.

Blok 5 : Vuursteenmijn / Camping de Bosrand

Ook in dit blok werd de sperwer slechts enkele keren gezien. In totaal 3 waarnemingen, waarvan 2 binnen de datumgrenzen. Een waarneming bestond uit het gadeslaan van de baltsvlucht van een paartje sperwers. Het is dus zeer waarschijnlijk dat de sperwer in dit blok gebroed heeft. Het nest is echter niet gevonden. Op zich is dit niet zo verwonderlijk, want dit deel van het bos bevat hier en daar een zeer dichte struiklaag met bosrank begroeiing. Evenals naaldbomen zijn dit de favoriete plekken voor sperwers. Van de buizerd werden 3 territoria vastgesteld. Slechts van een territorium hebben we 100% zekerheid gekregen

Buizerd.

dat er van een geslaagd broedgeval sprake is geweest. In het voorjaar hebben we een buizerd met nestmateriaal gezien en enkele weken later vloog een exemplaar na het eerste het beste klopsignaal op van het nest. Helaas hebben we naderhand niet kunnen vaststellen hoeveel jongen er op het nest zaten en hoeveel er uiteindelijk zijn uitgevlogen. Het gesloten bladerdek ontrok het nest volledig aan het zicht. Wel waren onder de boom veel sporen van uitwerpselen te zien. Op 16 augustus zweefden boven dit deel van het bos 5 buizerds, waarvan er 3 erg laag en luid bedelend hun rondjes draaiden en 2 hogerop het zaakje in de gaten hielden. Eveneens op 16 augustus werden in hetzelfde blok nog 2 jonge buizerds gezien, wat doet vermoeden dat er nog een tweede geslaagd broedgeval is geweest.

Blok 6 : Camping de Bosrand / Kalleberg

Net als in blok 5 werden ook hier slechts sperwers en buizerds gezien. De sperwer werd 2 dagen achter elkaar, binnen de datumgrenzen, op dezelfde locatie gezien en vertoonde eenmaal sterk territoriumgedrag door te alarmeren. Dit duidt op een mogelijke broedlocatie. Een nest werd echter niet gevonden. Wel werd er een bewoond nest van de buizerd ontdekt, maar ook hier werd later in het voorjaar door het dichte bladerdek het zicht volledig belemmerd. Op 2 overige locaties werden binnen de datumgrenzen herhaaldelijk buizerds gezien. Op 1 juni werden 5 exemplaren bij elkaar gezien, boven het bos, zwevend op de thermiek. Ondanks extra speurwerk werd er geen tweede broedgeval vastgesteld. Mogelijk hadden de overige waarnemingen betrekking op niet-broedende vogels of jongen van het vorige jaar.

In totaal in onze blokken (3 t/m 6) vastgesteld:

Sperwer; 3 x mogelijk broedend.

Buizerd; 3 x zeker broedend met 7 uitgevlogen jongen, 4 x mogelijk broedend.

Havik; 1 x zeker broedend met 4 uitgevlogen jongen.

In een later artikel zullen wij de resultaten vergelijken met de tellingen uit 1990. Hierin zullen wij dan ook de gegevens van de Riesenberg en de Orenberg verwerken. Naar het zich nu laat aanzien is het bestand van de sperwer licht gedaald, de havik is gelijk gebleven en de buizerd vertoont een flinke toename.

Overige waarnemingen.

De vele tochten door het Savelsbos hebben nog enkele leuke waarnemingen opgeleverd: 1 vos, 4 hazen, 3 eekhoorns, 3 reebokken en 9 reegeiten. Bij de zangvogels vielen 2 soorten zo positief op, dat we op een gegeven moment besloten de territoria hiervan ook te tellen. In gedeelten waar veel klimop groeit, troffen we vrijwel overal het vuurgoudhaantje aan. In totaal telden we 25 territoria. In percelen waar veel boskriek staat, was de appelvink goed vertegenwoordigd. Maar liefst 22 territoria!

Jonge bosuil.

En last but not least: Op 22 april besloten we 's avonds een blok te inspecteren. Al lopend door het struweel stonden we plotseling oog in oog met een jonge bosuil. De vogel bleef roerloos zitten zodat we alle tijd hadden om enkele foto's te nemen. En dan snel weg, want een van de oudervogels is altijd in de buurt. En van bosuilen is bekend dat ze hun jongen uitermate fel verdedigen.

Hub. Reumers

Pim van de Weerd

1962. Joseph Theelen ("de köster") bij de kapelanie, thans leniemienie.

1968. Biljartclub BC Gronsveld voor café Kips.

Staannd v.l.n.r. Dries Waber, Pierre Peters, Zjeng Smeets, Jacques Houben, Nic Houben, Rinus Akkermans, Pim van de Weerdt, Bèr Houben, Pierre Raike, Jean Prikken, Mathieu Frederix, Zjéf Houben, Chrit Houben, Bèr Houben. Zittend v.l.n.r. Haj Meijs, Jean Houben, Bèr Smets, Jean van Eljsden, Zjéng Houben.

Geziën

Het adres van de gevel uit ons vorig nummer is Rijksweg 93 en de eigenaren van deze prachtige monumentale, carrévormige, voormalige boerderij zijn Ted Eerdmans en Nel van Tilborg. Eind 1971 kochten zij dit pand van Liza Hayen en vanuit Den Helder verkasten Ted en Nel met hun kinderen Ellen, Linda, Stella en Pedro naar " 't Groéselse ". Meteen werd begonnen met het verbouwen van de voormalige koestal tot huiskamer. De erboven gelegen zolder werd studeerkamer. In een grote balk staat de naam Willem Waber met de jaartallen 1836, 37, 38 en 39 gekerfd. Deze Willem was de grootvader van Kasj Waber en werkte in de betreffende jaren als knecht op de boerderij. Het huis mag je ook wel een klein museumje noemen. Overal herinneren dingen aan vroeger. Het huis is tegen de buitenmuur van " 't hoés van de Barones", Rijksweg 91 gebouwd en heeft aan die kant geen eigen muur. Een waterput van ongeveer 12m diep is in zijn geheel behouden in de kleine voorkamer. Bij een sloper vond Ted een mooie hardstenen ommuring voor deze put. Voor de doorgang van de woonkamer naar deze kleine voorkamer vonden Ted en Nel een toog van Naamse steen bestaande uit twee kolommen en boogsegmenten. Tijdens de restauratie van een plafond kwamen er zes ijzeren ringen tevoorschijn. Deze werden gebruikt om er een stok doorheen te steken, dan kon men er "de sjeenke aon hange vuur te druge". Eén raam valt op door zijn grootte zoals te zien op de foto. Vanuit dit raam had men uitzicht op de koer en de stallen. Dat deze woning vroeger bij het huis nummer 91 hoorde blijkt uit het feit dat de wandschilderingen op de beide gangen in dezelfde stijl geschilderd zijn. Twee bevinden er zich op de gang van het pand 91 en een in de gang van pand 93. De deur die beide huizen op de eerste verdieping verbond, is naderhand dichtgemetseld.

Het pand is rond 1800 gebouwd. De oudste bewoners die ik heb kunnen vinden zijn Adam Bergmans en Elisabeth Dassen. Daarna Theodorus Lebens en Maria Goessen.

In 1896 kochten Jules Hayen en zijn vrouw Janna Lebens deze boerderij. In 1933 overleed Jules nadat hij vóór zijn woning door een auto werd aangereden. Het pand kwam toen in het bezit van zijn zoon Albert Hayen. Rond 1950 werden Zjêf Hayen en Liza Houten de eigenaren van deze mooie woning.

Qua leeftijd zal de volgende achterom zeker niet onderdoen voor de vorige. Weet u waar het is?

Sjef Caris

Kên d'r hön nog

Bèr Smets

Bèr was de zoon van de Belg Theophile Smets en de Gronsveldse Lena Goessen.

Tefiel en Lena trouwden op 24 november 1908 en gingen in Mortroux wonen, waar Tefiel een smederij begon. Hij had het vak van zijn vader geleerd, die een smidse had in het nabij gelegen Neufchâteau. In Mortroux werd op 1 september 1909 de tweeling Bèr en Frans geboren en in 1912 Lieske. In 1914 brak de Eerste Wereldoorlog uit en Tefiel moest in Belgische militaire dienst. Lena vluchtte met haar drie kinderen naar Gronsveld, Nederland was tijdens W.O. I immers neutraal, en ging bij haar ouders inwonen (thans Rijksweg 109). In 1918, aan het eind van de Grote Oorlog, kwam Tefiel ook naar Gronsveld en begon een smidse in de boerderij van zijn schoonouders (rechts van de grote poort). Het gezin Smets-Goessen werd in 1920 uitgebreid met Armand, in 1923 met Piet en in 1924 met Anneke. Frans en Armand stierven al jong, Frans in 1923 en Armand in 1932.

Bèr doorliep de lagere school in Gronsveld en heeft, evenals zijn vader, zijn militaire dienstitijd doorgebracht in het Belgische leger. Hierna ging hij bij nonk Mathieu en taant Josine (zus van Tefiel) in Aubel op de boerderij werken. In de jaren dertig was hij werkzaam op een boerderij

1915. V.l.n.r. Frans, Lena, Lieske en Bèr.

in Ulestraten. Hier werkte hij voor de familie Petit, de latere schoonouders van Jean Reintjens. In Ulestraten leerde Bèr zijn latere vrouw Nèt Ramakers kennen. Hoewel Bèr wel degelijk wat met het vak van boer op had (later bleek hij een subliem tuinder) ging hij toch van professie veranderen. Hij ging in de leer bij Fisette in Maastricht, een vriend van Tefiel. Hier bekwaamde hij zich tot automonteur.

In 1938 trouwden Bèr en Nèt en zij gingen wonen bij de familie Lebens (thans Rijksweg 105A). Zij huurden de vertrekken rechts van de voordeur. Het huwelijk bleef kinderloos. In de mobilisatietijd moest Bèr voor de tweede maal in militaire dienst. Hij werkte als Belgisch militair in een gezin van een Belgische officier. Hier deed hij dienst als huisknecht en

1927. Bèr (links) in militaire dienst.

1930. Achter v.l.n.r. Lieske, Tefiel, Lena, Bèr. Voor v.l.n.r. Anneke, Armand, Piet.

leerde van de vrouw des huizes koken en bakken, iets waar eerst Nèt en later zijn tweede vrouw Ria en eigenlijk iedereen die bij hem een voet over de drempel zette, ruimschoots van zou genieten. In dit officiersgezin werd Bèr door eenieder op handen gedragen, maar hij droeg ze dan ook de "koont" na. In mei 1940 werd Bèr door de Duitsers krijgsgevangen gemaakt en niet veel later naar huis gestuurd. Tijdens de oorlog werkte hij op het militaire vliegveld in Venlo en was ook in die stad, bij Katrien Willigers (van de Sjnijder), in de kost.

Na de oorlog begon Bèr als zelfstandig automonteur. Daarnaast verhandelde en repareerde hij ook fietsen. Hij werkte in de voormalige smidse van zijn vader (Tefiel overleed in 1947) en onder de poort. Rond die tijd startte hij ook de benzineverkoop (eerst Sinfina, later Purfina). De vaten stonden in de goot voor het huis en met een handpomp werd de benzine via een maatglas overgepompt in de benzinetank.

1932. V.l.n.r. ?, ?, Anneke, Piet, Spauwen, ? en Bèr.

Bèr had een hekel aan vroeg opstaan. De zuster van het Groene Kruis, die in Rijckholt in het klooster woonde, kwam elke ochtend op haar fiets naar Gronsveld om haar patiënten te bezoeken. Als zij een platte band of een ander mankement aan haar fiets had, ging ze ermee naar Bèr. Bèr was zo vroeg nog niet wakker en zijn moeder ging hem dan roepen. Ze zei dan altijd tegen hem: "De morgenstond heeft goud in de mond", waarop hij steevast antwoordde: "Stront, ma", waarmee hij zijn aversie tegen vroeg opstaan nog eens duidelijk onderstreepte.

In 1949 overleed Lena en lag de voormalige boerderij leeg. Bèr werkte er wel, maar woonde nog steeds bij de familie Lebens. Pas in 1953 kocht hij de woning die eigendom was van zijn "taant" Mina Mingels-Goessen (zus van Lena). Na het passeren van de koopakte reageerde taant Mina richting Bèr: "Fôj joûng, wat vëul géld, gëf mer get mēnder." Enkele jaren later sloopte Bèr de schuur achter het huis en bouwde er een garage. Ook kwam er naast het huis een heus tankstation. Bèr had dus twee bronnen van inkomsten: zijn garage en de benzineverkoop, maar hij had eigenlijk andere passies. De twee belangrijkste waren zijn tuin en zijn fornuis. Hij was véél liever bezig in de tuin of in de keuken dan in de garage. Zijn moestuin kon gemakkelijk de concurrentie aan met die van zijn buurman en professional Pierreke Rëks. De planten stonden in een kaarsrechte rij en allemaal even ver van elkaar af en de kwaliteit was uitstekend. Je kon er letterlijk en figuurlijk van de grond eten. Tegen de

1948. "Op z'n èige, oonder de poért".

zijkant van zijn woning hing een reclamebord van Michelin autobanden. Als de hoge heren van Michelin één keer bij Bèr zouden hebben gegeten, dan had hij minstens een ster gekregen, zo goed kon Bèr koken en bakken. Omdat het bij Bèr zo'n aanloop was van Jan en alleman, hebben velen van zijn kook- en bakkunst kunnen genieten. "Kiësekook" bakte hij voor de hele buurt. Dit en natuurlijk het feit dat hij zo'n joviale buurman was, die altijd en voor iedereen klaar stond, heeft hem eens de taart van de Maaspost opgeleverd. Zijn opleiding tot huisknecht in het gezin van de Belgische officier had nog meer vruchten opgeleverd. Als Nêt een dag naar haar familie in Ulestraten op bezoek ging, dan was er gewit en de grote schoonmaak gedaan als ze 's avonds terug kwam.

1953. "Groete Broonk".
V.l.n.r. Anna Kevers (koningin), Zjir Doyen, Frans van de Weerd, Bèr.

Bèr omringde zich graag met andere mensen, zowel thuis alsook buitenshuis. Omdat velen dit wisten en omdat hij een prima gastheer was, was er dan ook heel vaak volk in huis. Ook de politieagenten wisten waar ze moesten zijn en ze kwamen dan ook regelmatig én in diensttijd én in uniform bij Bèr een "dröpke" drinken, waar hij zelf ook niet vies van was. Eén keer is het gebeurd dat ze met z'n vijven tegelijkertijd door de poort naar buiten gingen, net op het moment dat aan de overkant de bus

Deze foto is 100% zeker op een zondag genomen, want Bèr had altijd, zomer én winter sandalen aan, behalve op zondag.

Bèr Smets, Tefiel Goessens, de kapper, de knecht van Schrijnemakers (van 't géld) en Yngel van de Boorn vóór het inmiddels afgebroken huis van Jeu Bosch (hoek Rijksweg-Hennemettenstraat, noordzijde).

van Meussen stopte. Alle mensen in de bus verdrongen zich aan de linker raamkant om toch maar te kunnen zien wat daar aan de hand was, want als er vijf agenten moeten uitrukken, dan moet er toch wel iets ergs gebeurd zijn. Met de bus van Meussen werden trouwens in die tijd ook auto-onderdelen aangevoerd. Bèr bestelde die telefonisch in Maastricht en de leverancier gaf het onderdeel aan de buschauffeur mee. Wij, als hulpjes aan de benzinepomp, kregen de opdracht om te reageren als de bus aan de overkant stopte. Wij moesten dan het onderdeel in de bus in ontvangst nemen en de chauffeur een fooi geven. Dit was een niet alledaagse, maar wel een zéér efficiënte manier om de benodigde onderdelen in huis te krijgen.

1958. Bèr als Opper van de Zweitlanceers. De acordeonist is Harry Formannoy.

Maar ook buitenshuis had Bèr tal van liefhebberijen. Hij ging so wie so elke avond "zich 'nne dreinke", door de week bij Trenêt en 's zondags bij Nêt van Door, Kips of Zjêf van Peussens (later bij Loe). Hij is in de jaren vijftig twee Grote Bronken als biélmaan ingevallen voor de zieke Zjaak Peussens. (Er wordt gefluisterd dat hij toen niet eens "sjöt" was). Hij was in 1958 een van oprichters van de carnavalsvereniging De Zjwèitlanceers en jarenlang Opper. Bovendien was hij een fervent biljarter en was zelfs lid van twee verenigingen tegelijk. Eerst was hij lid

1960. Nêt en Bèr op hun binnenplaats.

Bèr voor zijn tankstation.

van de biljartclub bij Zjang Mingels en daarna bij Kips. Tegelijkertijd was hij samen met zijn vriend Haj Meijs lid van de biljartclub bij Muytjens in Heer. Daar werd namelijk competitie gespeeld en in Gronsveld nog niet. Bèr was ook iemand die graag ergens bleef "hangen" en dan liefst in een café. Toen Haj hem eens ging halen om bij Zjang Mingels te gaan biljarten, stelde Bèr voor om even bij D'n Dikke (thans Café De

In zijn garage had alles een vaste plek.

Kerteermèister) naar binnen te gaan om daar iets te regelen. Ze zijn die avond niet meer bij Zjang Mingels aangekomen. Ook vroeg Bèr wel eens aan Haj om even op de pomp te letten, zodat hij gauw een boodschap kon gaan doen. "Ich been zoe truk", zei hij dan, maar hij kwam vervolgens de eerste uren niet opdagen, waardoor Haj verplicht was te blijven totdat Bèr terug was. Als iemand van het dorp begraven werd, dan

gingen, met name de mannen, naar het café om nog "nne te dreenke" op de overledene en als ze eenmaal "t bensje" om hadden (op z'n zondags gekleed), werd er vaak niet voor donker thuis gekomen. Als iemand in het café aan Bèr vroeg om zijn auto te repareren, dan zei Bèr dat de klant nog diezelfde middag om een uur of twee bij hem terecht kon. Als die klant 's middags om twee uur arriveerde, dan was Bèr nog láng niet thuis en moest eerst Nêt en later Ria "mer zién dat ze vèrdig kaome mèt dè klaant". De bedoeling van Bèr was steeds goed, alleen kwam het er niet altijd van. Toch kon hij ook iemand "kloete", maar dan wel in positieve zin. Pierreke Rèks ging met de fiets naar de weekmarkt in Gulpen om daar zijn plantgoed te slijten. Toen hij op een avond behoorlijk aangeschoten terugkwam en al slingerend, met aan beide kanten van het stuur een grote lege tas, de weg probeerde over te steken en daarbij ook nog bijna viel, zei Bèr tegen hem: "Zju Pierre, oe blyfs dich. Dao zién mesjien doézend maan hié gewes vuur plaante." Pierke liep dan vloekend en tierend naar binnen, omdat hij dacht een groot omzetverlies te hebben geleden.

Bèr werkte het liefst aan een auto waarvan de motor "ièn de lange wëg lik ièn plaats van ièn 'twës". Was het laatste het geval, dan wees hij altijd op de moter en zei steevast: "'t hèt niks ellendigere es 'nne ..... , gëf mich mer Ford of Opel."

In 1963 waren Bèr en Nêt 25 jaar getrouwd en hielden zij feest in de garage. Toen Nêt in 1964 plotseling stierf, braken er voor Bèr zware tijden aan. Op de eerste plaats vond hij het vreselijk dat Nêt dood was en op de tweede plaats kon hij er al helemaal niet tegen om alleen te zijn. Gelukkig heeft deze nare periode in zijn leven niet langer dan een jaar geduurd. Op een avond liep Bèr het café bij de Harmoniezaal binnen en zei tegen Haj Meijs: "Ich heb eng, ich gaon trouwe." Bèr trouwde op 15 september 1965 met Ria Hayen. Omdat Bèr weduwnaar was, moest er van te voren natuurlijk door de Jonkheid "gehuild wërde". Onder leiding van Marcel Doyen werd er flink wat ketelmuziek geproduceerd en Bèr ging al de eerste avond door de knieën: hij gaf toe en de verworven tonnen bier werden "bié Zjêf van Pëuze" geconsumeerd. Om ook de andere kasteleins tegemoet te komen hielden Bèr en Ria het diner bij Nêt van Door en de receptie bij Trenêt.

Rekeningen maken was niet de sterkste kant van Bèr. Bij Zjeng van Bèrke, waar ze negen fietsen hadden, die regelmatig gerepareerd moesten worden, ging Bèr één keer per jaar, namelijk vlak na Nieuwjaarsdag, met de rekening. Op deze rekening stond echt niet alles wat Bèr gedaan had, maar omdat het negen fietsen betrof en dan ook nog over een heel jaar, viel dat dan toch nog tegen. Bèr kwam dan met de rekening, wenste iedereen "Zaoleg Nejaor", dronk een aantal "dröpkes" en bleef vervolgens een halve dag zitten om bij te kletsen.

De boekhouder van Bèr heette Stroucken en woonde in Valkenburg. Hij kwam één keer per jaar naar Bèr, maar dan wel drie of vier dagen achter elkaar. Bèr voerde hem dan, net zoals hij dat met iedereen probeerde, "'t èin dröpke nao 't aander" en de conclusie was elk jaar hetzelfde: Stroucken zei dat hij niet veel wijzer werd van de informatie die hij van Bèr kreeg en ging drie of vier dagen achter elkaar dronken naar huis. Bèr was voor zichzelf niet veeleisend: hij had geen behoefte aan vakantie en hij hoefde geen grote of dure auto. Hij was wel erg netjes: zijn huis en zijn tuin zagen er altijd pico bello uit. Op vrijdagmiddag werd de garage gepoetst, waarbij elk stuk gereedschap dat die week gebruikt was, werd schoon geveegd. In 1974, toen Bèr 65 jaar was geworden en bovendien de autoweg gerealiseerd was, heeft hij het tankstation weggedaan en is hij langzaam maar zeker gestopt met zijn garage.

Hoewel wij Bèr beschouwen als een echte Gronsveldenaar, en dat was hij eigenlijk ook, heeft hij zijn liefde voor België nooit onder stoelen of banken gestoken. Hij ging regelmatig naar Visé boodschappen doen

15 september 1965: trouwdag van Bèr en Ria.
Achter Bèr en Ria v.l.n.r. Frits en Lieske Cornelissen-Smets, Piet en
Alice Smets-Doyen, Zjêf en Anneke van de Bosch-Smets.

("trup" en schoenen haalde hij er altijd) en met Ria frieten en biefstuk eten bij Chez Dick. Jean, de kastelein van "Chez Jean" aan de markt in Visé was een van zijn beste vrienden.

Wij willen u tenslotte twee citaten die Bèr zo goed typeren niet onthouden: Haj Meijs, die Bèr nog in een café aan de Belgische grens aan het buffet ziet zitten met een aantal Belgen: "Es er mêr kôs Fraans kalle mêt die Belzje" en dan hoort hij Bèr nog zeggen: "Gêf ôs nog mêr èint." Gus van Zjeng van Bèrke, die net terugkwam uit Mortroux en in zijn gedachten daar Bèr had zien rondlopen: "'t Waör 'nne Waol ién hert en nere, er pas perfek ién d'n ambiance van de Waolepejie, zjus wie ze pa."

Op 3 november 1985, op de dag van Saint Hubert, overleed Bèr zoals hij zich dat altijd had gewenst, zonder ziekbed. Niet alleen Ria, maar héél Gronsveld was een zeer aimabele persoon armer en dat het maken van afspraken en rekeningen niet zijn sterkste kant was, zal "Slivvenhier" hem wel willen vergeven, omdat hij dat ruimschoots compenseerde met zijn gastvrijheid, jovialiteit, humor en vele andere positieve eigenschappen.

Harry Goessens
Gerard Segers

